Jogi Iránytű

Szerkesztőbizottság:
Boóc Ádám, Gárdos-Orosz Fruzsina, Kecskés Gábor

Felelős szerkesztő: Fekete Balázs

Az MTA Jogtudományi Intézetének tájékoztató kiadványa - 2012/3 2012. november 15.

Könyvszemle

VÖRÖS IMRE: *Csoportkép Laokoónnal - A magyar jog és az alkotmánybíráskodás vívódása az európai joggal.* MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézete, Budapest, 2012. 127.

2012 nyarán jelent meg Vörös Imre akadémiai székfoglalója, amely az európai jog és a magyar alkotmányjog, alkotmánybíráskodás közötti rendkívül összetett viszonyrendszert mutatja be a szerzőtől megszokott lendületes és olvasmányos stílusban.

A szerző a magyar Alkotmánybíróság gyakorlatát értékelve azt emeli ki, hogy a testület már 1997-ben foglalkozott az európai jognak a magyar jogra gyakorolt hatásával. Ebben a túlzott aktivizmusról tanúskodó 4/1997. (I. 22.) AB határozatban lefektetett gondolatmenet vált az AB további gyakorlatának az alapjává. A 143/2010. (VII. 14.) AB határozat (ún. Lisszabon-határozat) meghozatalánál azonban már világossá váltak azok az alapvető nézetkülönbségek, amelyek már az 1997-es határozat alapgondolatát kérdőjelezték meg. Ennek ellenére a többségi vélemény továbbra is követte az 1997-es határozat gondolatmenetét és ennek mentén a Lisszabon-határozat is leszögezte, hogy a nemzetközi szerződést kihirdető magyar törvény utólagos normakontrolljára uniós kontextusban - tehát az alapszerződések tekintetében is - van hatásköre a magyar Alkotmánybíróságnak, azonban az esetleges alkotmányellenesség megállapítása az uniós tagságból folyó kötelezettségeinket nem érinti. A jogalkotónak kell olyan helyzetet teremtenie, hogy a Magyar Köztársaság az Alkotmány sérelme nélkül teljesítse a tagságból adódó kötelezettségeit.

A szerző szerint a magyar Alkotmánybíróság afelé tendál, hogy a későbbiekben is várható alapszerződés-módosítások esetében az előzetes normakontrollt tartsa kívánatosnak, igaz az utólagos normakontrollra vonatkozó hatásköre korlátozottságának nyílt kimondását a testület kerüli. A szerző rámutat arra, hogy a Lisszabon-határozat a hatáskör szempontjából nyilvánvalóvá tette azokat a súlyos nézetkülönbségeket, amelyek az uniós alapszerződések módosításait kihirdető törvények előzetes normakontrolljának igenlése mellett az utólagos normakontroll gyakorlása tekintetében a testületen belül fennállnak. Márpedig a hatásköri probléma - hívja fel rá a figyelmet a szerző - az alapszerződés-módosítást kihirdető törvény esetében egyre kiélezettebb (20. o.).

A magyar Alkotmánybíróság gyakorlatát összegezve a szerző arra a megállapításra jut, hogy az AB csapdahelyzetben van. Ennek a paradoxonnak a lényege, hogy az Alkotmány általános felhatalmazást ad egy olyan nemzetközi rendszerhez való csatlakozásra, amelynek normái magával az Alkotmánnyal szemben is feltétlen érvényesülést kívánnak. Ehhez kapcsolódóan az az alapkérdés vár megválaszolásra, hogy korlátja lehet-e a tagállami alkotmány az uniós integrációnak, hatáskörgyakorlásnak, és ha igen, mely ponttól, vagyis mi a mérce ennek kijelölésére? A magyar AB a szerző véleménye szerint indokolatlan önkorlátozást gyakorol, amikor az uniós jog hiteles értelmezését teljes egészében az Európai Bíróságnak engedi át, hiszen azt a rendes bíróságok is értelmezik és alkalmazzák (28. o.).

A szerző álláspontja szerint emellett az európai jog nem a magyar jog része. Az európai jog alkalmazási elsőbbségéből és közvetlen hatályából legfeljebb csak annyi látható, hogy két párhuzamosan alkalmazandó normaösszességről, jogrendről van szó, azonban az európai jognak ez a státusza nem az Alkotmányon, hanem nemzetközi szerződéseken, valamint az uniós jog egyes normáin és az Európai Bíróság gyakorlatán alapul (29-30. o.).

A szerző ezt követően bemutatja a cseh, a német, valamint a francia alkotmánybíróságok gyakorlatát. Az ezt követő részben kiemeli az európai jog néhány fontosabb területét (versenyjog, nemzetközi kollíziós jog, nemzetközi társasági jog, uniós polgárság), melyeken keresztül részletesebben is elemzi az uniós jog és a tagállami jogok közötti viszonyt. Egy külön részben alkotmányjogi szemszögből vizsgálja meg az európai uniós jog mibenlétével, rendszertani tagolásával kapcsolatos kérdéseket.

Az utolsó részben a szerző visszatér a kiindulóponthoz, vagyis az uniós jogrend és a magyar jogrendszer viszonyához. Ennek során megerősíti azt az álláspontját, hogy az uniós jog a magyar jogtól különböző önálló jogrend, amely a Magyar Köztársaság területén is alkalmazandó. A két jogrendszer tehát párhuzamosan létezik, egymásnak mellérendelten (96. o.).

Az uniós jog azonban ettől még nem válik a magyar jogrendszer részévé. Az uniós jog a szerző nézete szerint tehát nem része a magyar jogrendszernek, nem is áll sem felette, sem alatta, hanem mellette (106. o.).

Bodzási Balázs

*

CSINK LÓRÁNT - FRÖLICH JOHANNA: *Egy alkotmány margójára. Alkotmányelméleti és értelmezési kérdések az Alaptörvényről.* Gondolat, Budapest, 2012. 166 o.

A 2012-ben megjelent, "gyorsreagálású" kötet két fiatal, a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen oktató szerző közös tudományos munkája az Alaptörvényről. A szerzők előszavukban hangsúlyozzák, hogy az Alaptörvény margójára írt figyelemfelkeltő glosszákkal (és nem tudományos értekezésekkel) szeretnék fenntartani, esetleg tovább is gördíteni az alkotmányos demokrácia alaptételeiről szóló diskurzust. Egyetértőleg Schanda Balázs előszavával: a könyv hozzászólásra, párbeszédre hív. Valóban, mindezt olyan színvonalon teszi, ahogy érdemes beszélgetni a felvetett kérdésekről.

Voltak és vannak alapvető dilemmák az alkotmányozással és az Alaptörvénnyel kapcsolatban, amelyeket minden alkotmányjoggal foglalkozó szakembernek végig kell gondolnia. Ehhez nyújt segítséget a könyv: vitaindító, amely egyben pontosan jelzi azt is, hogy a fiatal kutatógyakorló jogásznak milyen rajtkőre kell felállnia ahhoz, hogy pályáján el tudjon indulni. A felvetett kérdések átte-

kintését segítő főként magyar szakirodalom mindenkinek kiindulópont lehet.

A könyvet a szerzők három részre tagolták. Az első fejezet az "Alkotmány, alkotmányozás, alkotmánymódosítás", a második a "Magyarország Alaptörvénye mint alkotmány", a harmadik az "Alkotmányelméleti, értelmezési kérdések az Alaptörvény körül" címet viseli.

Az első fejezet kissé esetlegesnek tűnő módon és terjedelemben dolgoz fel kérdéseket az alkotmány mint jogi, politikai norma, az alkotmányozás és alkotmánymódosítás, illetve az alkotmányértelmezés tárgykörében. A könyv nem sokkal az Alaptörvény megalkotását követően született meg, és a szerzők előszavukban nem titkolták, hogy részben már publikált írásaikat dolgozták fel. Talán e két tényezőből fakad az, hogy az első fejezetben egyes pontok megközelítése egy kicsit távolról és kicsit nehézkesen indul (17-21), vagy kissé didaktikus (62-84).

A második és a harmadik fejezet már lényegretörőbb, izgalmasabb. Az Alaptörvény mint jogi-politikai dokumentum vizsgálatakor a szerzők rákérdeznek többek között arra is, hogy közelebb férkőztek-e az emberekhez az alkotmányos értékek az Alaptörvény hatálybalépésével, illetve, hogy helyes-e az, ha az alkotmányozó konkrét politikai problémák orvoslására használja a legmagasabb szintű jogi normát. A kérdésfeltevés releváns és bátor. A holizmus és redukcionizmus elméletét az alkotmányozásra alkalmazva már hallhattuk korábban Csink Lóránt előadásában. A meglepő gondolat originális, de mintha az elmúlt évben nem vált volna kidolgozottabbá. A kínai minta ötlete egy-két oldalban szemöldökráncolásra késztet (ismerve a kínai demokrácia állapotáról szóló híreket); mindenképpen bővebb magyarázatot igényelne (101-104). Szintén ebben a részben olvashatunk az Alaptörvény mögöttes filozófiájáról. A filozófia kifejezés némileg túlzó, a szöveg inkább azt hangsúlyozza, hogy többféle alkotmányozási módszer elfogadható a jó cél, az alkotmányos demokrácia működtetése érdekében (107-108). (Általában is elmondható az apró észrevétel, hogy a kötet nem mindig helyesen használja az elmélet, a dogmatika (módszer) és a gyakorlati megfontolások kategóriáit.)

A kötet harmadik részében a szerzők körbejárják, hogy mit jelentenek, és elfogadhatóak-e a keresztény utalások az Alaptörvényben, hogyan érdemes értelmezni a történeti alkotmány fogalmát Magyarországon, miképp olvasható az Alaptörvény 28. cikkében megadott értelmezési aranyszabály, illetve mit kell tudnunk az Alaptörvény átmeneti rendelkezéseiről. Négy nagyon fontos, érdekes téma, és négy átgondolt, szimpatikus megfejtés. A levezetések minden esetben egy erősen alapjogvédő szemléletet tükröznek, és láttatják azt is - amit a könyv első fejezetében a szerzők általánosságban fejtenek ki -, hogy értelmezéssel, jog-, illetve alkotmányértelmezéssel hogyan lehet a normaszövegből kiolvasztani azt a tartalmat, amely elfogadható az értelmező számára.

A kötet egésze átgondolt, logikus, olvasmányos, megfogalmazása igényes. A szerzőknek a saját álláspontjuk jól artikulált előadásával a diskurzus fenntartása mindenképpen sikerült, a felvetett témák újbóli átgondolása mindig és álláspontom szerint minden alkotmánnyal foglalkozó jogász számára hasznos. A szerzőknek ezúttal talán még nem sikerült a vita jelentős továbbgördítése, ám a könyv mindenképpen jó, színvonalas alapvetés a benne foglalt kérdések további tudományos elemzéséhez.

Gárdos-Orosz Fruzsina

*

Lex Baiuvariorum. A bajorok törvénye. (Ford. és jegyzetekkel ellátta, az előszót és a kísérő tanulmányt írta Nótári Tamás.) Lectum Kiadó, Szeged, 2011. 266. o.

Nemcsak a jogtörténészek számára hiánypótló vállalkozás eredménye ez a könyv, mely a közelmúltban jelent meg Nótári Tamás tolmácsolásában és kísérő tanulmányaival, hanem a történészeknek is. A sokoldalú szerzőnek, ezúttal a középkori bajor történelem és jog avatott szakértőjének szisztematikusan végzett tudományos kutatásának is fontos állomása e kötet. Mintegy boltívben a zárókő, egyfajta összegzése és pillanatnyi lezárása az e tárgyban végzett munkájának. Hiszen fel kell idéznünk Nótári Tamásnak ezen a területen megjelentetett korábbi forráskiadványait és monográfiáit: a középkori Salzburg forrásaiból és a salzburgi historiográfia kezdeteiről.

Immár a középkori bajor jog és történelem olyan forráskötetét tarthatjuk kezünkben, amely mindkét diszciplína ismeretét feltételezi olvasójától, és amely mindkét tudományág magyar kutatóinak alapvető forrásmunkájává lép elő. Hiánypótló ez a kötet már csak azért is, hiszen - sajnálatos módon - a középkori jogforrások a történelmi szöveggyűjteményeink lapjaira szorultak vissza, sokszor a cikkelyek közül válogatott formában. Pedig a kora középkorról szóló csekély számú források megnövelik az utókorra fennmaradt, és írásba foglalt *lex*-ek forrásértékét. Így a *Lex Baiuvariorum* is az 788-as frank annexióig önálló Bajor Hercegség legkorábbra datálható írott forrása. E könyv azonban nemcsak forrás- és fordításközlés. Örvendetes módon a szerző közli ugyanis a magyar fordítással párhuzamosan az általa használt latin szöveget is, amelyet néhány helyen önállóan rekonstruált. E kétnyelvű edícióban a kutatók számára így a bajor jogintézmények és szabályok, valamint a középkori (jogi) latin nyelv magyar nyelvi megfelelői, fordítási megoldásai visszakereshetők, elemezhetők, követhetők. A fordítás nyelvi lektora, a szerző egykori szegedi tanára, Galántai Erzsébet volt.

A bajor törvény az egyik legjobban áthagyományozódott törvény a délnémet népjogok közül. Valóban, hiszen igen terjedelmes, 23 címből álló törvényt olvashatunk. Elsősorban a személyi jog köréből (egyháziakra, a hercegre, a bajor genealogiákra, a szabadokra és szolgákra, a nőkre vonatkozóan), majd az egyes bűncselekményekről, egyéb károkozásokról, a magánjogi jogügyletekről és az állatokról. A törvény szövegét értelmező jegyzetek egészítik ki. A szerző ugyanebben a kötetben teszi közzé a bajor történelemmel és joggal foglalkozó kísérőtanulmányait is. A Karoling-Agilolfing viszály állomásait, az önálló Bajor Hercegség megszűnésének tárgyalását követi az egyházszervezet kialakulása és a bajor törvény keletkezés története. Azonban III. Tasziló, az utolsó bajor herceg alakja az egész kísérőtanulmányon végigvonul. Tasziló 788-ban tartott pere jó alkalom a szerzőnek arra is, hogy a korabeli lehetséges tényállások megállapításával bírói ítélet rekonstrukciót végezzen. A törvényben meghatározott vérdíjak nagysága alapján jó példát látunk arra is, hogyan lehet e törvényműből a bajor genealogiák súlyát, a társadalmi szerkezetet és annak átalakulását, valamint a szabadokon és szolgákon kívül számos köztes személyállapot elkülönítését megállapítani. Továbbá egy frappáns fogalmi meghatározást a *marca* és a *commarcanus* törvényben előforduló eseteiben. Mégis, talán a hazai érdeklődésre leginkább számot tartó kérdés újrafelvetéseként, a szerző a Lex Baiuvariorum Szent István törvényeire gyakorolt hatását vizsgálja. A bajor joganyag felől közelítve a magyar írott joghoz, értékes adalékokat nyújt

Endlicher, Závodszky, Schiller, Madzsar és legutóbb Hamza Gábor, Zlinszky János eddigi megállapításaihoz. Bármennyire is keressük a pontos jogi analógiákat a szomszédos jogi régiókban, nem feledhetjük el azonban Szent István első dekrétumának prologusából, hogy: "minden egyes nép saját törvényeivel él" és ezt fogalmazta meg a bajor törvény előszava is: "minden egyes nép a szokásjog alapján magának alkotott törvényeket".

Szabó Pál